

תמרח: Spreading the Word

LEAH SARNA

Rabbanit Leah Sarna earned a BA in Philosophy & Psychology from Yale University, and she is also an alumna of Migdal Oz, the Center for Modern Torah Leadership Summer Beit Midrash, and the Drisha Institute. She received Semikha from Maharat in 2018. Rabbanit Sarna is the Director of Religious Engagement at Anshe Sholom B'nai Israel Congregation in Chicago, Illinois.

I. Introduction

On an average day, a twenty-first century person spreads any number of substances onto his or her body. In the shower, she spreads body wash, face wash, shampoo, and conditioner.¹ After a shower, he might use a hair product like a gel, wax, or cream, and he might apply a moisturizer to his skin. A teenager might spread some medical substance on her face to eliminate acne. Brushing teeth involves spreading toothpaste. Washing hands requires the spreading of soap. Chapped lips are treated with chapstick or some variety of vaseline. Getting dressed, a person will use some form of deodorant. Additionally, a person might choose to apply makeup, which would involve spreading an assortment of liquids, powders, solids, and creams onto the face. Lastly, in many climates, people are advised to put on sunscreen every day to protect themselves from the potential of skin cancer. All of these spreads in

---

1. I am indebted to R' Wendy Amsellem for the coaching and wisdom she provided throughout the process of writing this article. Thank you to my *chevrusa*, Atara Cohen, for her patience and practical תורת חיים of skincare. Thank you to Rabbis Jeffrey Fox and Adam Mintz for their resources and feedback and for teaching me that כח דהיתרא עדיף. Thank you to Rabbi Baruch Goldman of the Maimonides School for teaching me to love the theory and details of *Hilchot Shabbat*.

Keren III

one way or another help us to feel more comfortable in the world, whether because they help us feel confident in our looks and scents or because they alleviate physical discomfort.

Many of these body-spreadables pose challenges to Shabbat observance. Shabbat generally requires us to break from our regular routines. We do not work, we do not cook, we do not text, and we do not drive. It is no wonder that Shabbat observance asks us to break up our typical cosmetic and cleanliness routines as well. But within what parameters? That is the subject matter of this article.

There are a number of potential concerns involved with body-spreadables, including dying (צובע), hair removal (גוזז), healing (רפואה), and the creation of something new (מליד). In this essay, I will focus specifically on concerns relating to the prohibition of spreading (ממרח).² In Section II I will present a definition of the prohibition — distinguishing between the Torah prohibition and rabbinic prohibitions — and I will also describe a type of spreading that is completely permitted (סיכה). I will lay out a number of ways to determine into which category a particular substance might fall. Lastly, I will explain a number of caveats which will help us to understand that the prohibition of ממרח is not just about the type of substance, but also, of course, about the activity being performed. Section III will be a deeper look into a few specific types of spreads: stick deodorants and chapsticks, hand cream and hair products.

As cosmetics improve, diversify, and pervade the most basic creature-comforts of our lives and identities, this topic has become increasingly important. Until a *kashrut* organization invests in creating a list of every spreadable product sold in pharmacies (both local and online) and categorizes them into “permissible for regular use on Shabbat,” “permissible for use on Shabbat only if diluted” and “prohibited for use on Shabbat,” lay-people will either need to ask their local rabbi before using any substance or be equipped to make careful halachic decisions on their own as they introduce new products into their routines.

---

2. It is important to note that not all halachic authorities believe that ממרח at all applies to things that are spread on the body. The *Shemirat Shabbat K’Hilchita* records a conversation he had with Rav Avraham Yitzhak Klein who spoke about this subject with the Chazon Ish and reported that the Chazon Ish was inclined to be lenient on this matter. (שמירת שבת כהלכתה לג הערה סד).

II. Halachic Framework: Torah Prohibition, Rabbinic Prohibition, Permissible

Any single activity performed on Shabbat is classified into one of three categories: permitted, a rabbinic prohibition, or a Torah prohibition. The spreadables under our consideration fill the range of categories. In this section, we will attempt to establish a framework and give definition to each of these categories such that a person might be able to determine which of their spreads may be used on Shabbat, and in which ways.

A. The Torah Prohibition

Torah prohibitions are classified into thirty-nine *Avot Melachot*, or main categories of prohibited activity. The Talmud in Tractate *Shabbat* 73a lists all of them, including *הממחקו* (or in some versions, *המוחקו*) which is a prohibition on smoothing animal hides by removing hairs and other irregularities.³ In that same section, on 75b, the Talmud goes into greater detail about this prohibition and teaches us that a *Toledah*, a sub-prohibition, of *ממרח* is a prohibition on spreading, *ממרח*.⁴ The example the Talmud there gives is one who spreads a plaster over a wound.⁵

The Mishnah in *Shabbat* 176a provides us with another example of *ממרח*. The Mishnah discusses various activities pertaining to barrels, and at the end concludes that one may not spread wax over a hole in a barrel because that would constitute a violation of *ממרח*.⁶

Maimonides provides a clear summary of the Torah prohibition of *ממרח*:

3. רש"י שם ד"ה הממחקו, חידושי הר"ן ד"ה הממחקו, מאירי שם.
4. The Talmud does not actually anywhere describe *ממרח* as a *Toledah*. This categorization is assumed by the Acharonim, e.g. *Aruch Ha-Shulchan*, *Orach Hayyim* 321:37.
5. "Plaster" here is used as an attempt to vaguely translate what the Talmud means by its usage of "רטיה" in the Bavli and "אספלנית" in the Yerushalmi. This refers to some kind of very thick mixture which would dry into a solid compress once spread upon a wound. Jastrow on the entry for *אספלנית* suggests that these were combinations of wax and fats.

תלמוד בבלי מסכת שבת דף עה עמוד ב — הממרח רטיה בשבת חייב משום ממחק.
תלמוד ירושלמי מסכת שבת דף נב, ב פרק ז הלכה ב — רבי חייה בשם רבי יוחנן... הממרח את האיספלנית
חייב משום ממחק.

6. משנה מסכת שבת פרק כב משנה ג — שובר אדם את החבית לאכול הימנה גרוגרות ובלבד שלא יתכוין לעשות

Keren III

“one who spreads any kind of plaster (for a wound), or wax or tar, or anything like these of the things that spread, such that they become smooth, has transgressed the prohibition of smoothing.”⁷

We can conclude that the Torah prohibition involves, in the language suggested by Rabbi Dovid Ribiat, “Pliant Solid Substances.”⁸ Of the examples brought by the Talmud, wax is the one that people today have the most experience with. Smoothing wax or a wax-like substance onto another surface, or smoothing a surface of wax in general, would constitute a Torah violation of ממרח.⁹

B. The Rabbinic Prohibition

Included in the Talmudic discussion of barrels is a question: could barrels be plugged up not with wax, but a thick oil? Tractate *Shabbat* 146b records a debate between Rav and Shmuel on this matter: Rav prohibits and Shmuel permits. The Talmud there tells us that “the one who prohibits says that we forbid it because of wax.”¹⁰ The Halacha, in the end, accords with Rav: we have a rabbinic prohibition on spreading thick oils or fats, in case one will come to spread wax.¹¹ Many of the issues addressed in this article will turn on our definition of “thick oil.”

-
- כלי ואין נוקבים מגופה של חבית דברי רבי יהודה וחכמים מתירין ולא יקבנה מצדה ואם היתה נקובה לא יתן: עליה שעוה מפני שהוא ממרח אמר ר' יהודה מעשה בא לפני רבן יוחנן בן זכאי בערב ואמר חוששני לו מחטאת משנה תורה הלכות שבת יא: — וכן הממרח רטייה כל שהוא, או שעווה, או זפת, וכיוצא בהן מדברים המתמרחין, עד שיחליק פנים — חייב משום מוחק.
7. Dovid Ribiat, *The 39 Melochos*, vol. III, 4 vols. (Misrad HaSefer, 1999) page 917. All further citations are from this volume.
  8. See section II.E. of this essay for a discussion about a leniency as pertains to braces wax.
  9. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קמו עמוד ב — מישחא; רב אסר, ושמואל שרי. מאן דאסר — גזרינן משום שעוה, ומאן דשרי — לא גזרינן. אמר ליה רב שמואל בר בר חנה לרב יוסף: בפירוש אמרת לן משמיה דרב מישחא שרי. I have chosen to define משחא as thick oil because Rashi and most Rishonim define it as שמן עב.
  10. This is the opinion of the Rif, Rosh, and Rambam. However, the Raavya feels that there is no rabbinic prohibition, and it is possible that the Gr”a could be relied on to say the same.
  11. רי”ף מסכת שבת דף סא עמוד ב — מישחא רב אסר ושמואל שרי מאן דאסר סבר גזרינן משום שעוה ומאן דשרי סבר לא גזרינן משום שעוה והלכתא כרב.

C. Permitted: Anointing

The Mishnah in Tractate *Shabbat* 111a explicitly permits anointing the body with oil on Shabbat.¹² Presumably this means the spreading of oil, which we might otherwise have imagined to be a prohibited form of ממרח. Naturally, this leaves us with a challenge: how do we distinguish between oil, which the Mishnah explicitly permits us to spread on our bodies, and “thick oil” which is rabbinically prohibited?¹³

D. Distinguishing Permitted and Prohibited Substances

These three categories are hard to delineate with clarity. We can say with a degree of confidence that the solidity of the spreadable item is what separates them one from the next. Torah-prohibited items are true solids which hold their form completely and are then spread onto the body. Creams, gels, and ointments are much trickier to classify, as surely some are totally permitted while others fall into the category of rabbinic prohibition. So how do we

---

רא"ש מסכת שבת פרק כב סימן ח — ולא יתן עליה שעוה כו' משחא רב אסר ושמואל שרי מאן דאסר גזרינן משום שעוה ומאן דשרי סבר לא גזרינן משום שעוה. והלכתא כרב.

רמבם משנה תורה הלכות שבת כג:יא — הממרח רטיה בשבת חייב משום מוחק את העור, לפיכך אין סותמין נקב בשעוה וכיוצא בה שמא ימרח ואפילו בשומן אין סותמין את הנקב גזירה משום שעוה.

ביאור הגר"א אורח חיים סימן שיד סעיף יא — או שמן. כ"פ הרי"ף כרב. ונראה שלא היה בגי' א"ל רב שמואל כו' ועיין רש"י ועיין ברא"ש פ' במה אשה בהא דכלילא והרמב"ם התיר אפי' דניסכא ע"ש.

ראב"ה חלק א — מסכת שבת סימן שמ — ולי נראה כיון דשמואל שרי במשחא ורב יוסף פליג ואמר דרב נמי שרי הילכתא כוותיה דשרי.

המשנ"ב ש"ד:מ"ה — מגדיר שומן וחלב כשעוה ולא כשמן עב, אבל הרמב"ם פסק להפך והארחות שבת (יז:כו בהערה מ) דן בענין זו ופוסק כרמב"ם נגד המשנ"ב.

12. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קיא עמוד א — משנה. החושש בשיניו לא יגמע בהן את החומץ, אבל מטבל הוא כדרכו, ואם נתרפא — נתרפא. החושש במתניו לא יסוך יין וחומץ, אבל סך הוא את השמן, ולא שמן וורד. בני מלכים סכין שמן ורד על מכותיהן, שכן דרכן לסוך בחול. רבי שמעון אומר: כל ישראל בני מלכים הם.

רמבם משנה תורה הלכות שבת כא:כג — וכן שמנים שדרך הבריאים לסוך בהן — מותר לסוך בהן בשבת, ואף על פי שנתכוון לרפואה; ושאר הבריאים סכין בהן, אסורין.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שיד סעיף יא — (מה) שעוה או שמן עב — אף על גב דאין מירוח בשמן אסור דגזרינן אטו שעוה ודוקא שמן עב כיון דשייך בו קצת מירוח אתי לאחלופי.

ערוך השולחן שכז:א אבל בשכז:ג מסתפק האם בריאים היום סכים בדרך רגילה. לענ"ד זו לא שייך היום כשרוב בני"א סכים בקרם ידיים ופנים בכל יום.

13. There is a temptation to say simply, “everything thicker than oil is thick oil and rabbinically prohibited.” Many authorities have chosen against this direction, including those cited in this next sub-sections as well as: מנוחת אהבה, כו:כז, and Ribiat pg. 920.

Keren III

distinguish? Here I will put forward three different suggestions for how to determine which cosmetic products do or do not violate the prohibition of ממרח.

1. Measure Viscosity

The Star-K, a *kashrut* organization based in Baltimore under the rabbinic auspices of Rabbi Moshe Heinemann שליט"א, recommends that we distinguish between permitted and prohibited products by measuring their viscosity. Their published material does not include a discussion of any distinction between rabbinic and Torah prohibitions, but that is most likely because they feel those distinctions are not practical for the average reader.¹⁴ They write that any product with a viscosity of 600 cP or less as tested at 70 degrees Fahrenheit is not subject to the prohibition of ממרח.¹⁵ They found, for example, that Softsoap Liquid Handsoap has a viscosity far above 600 cP, and therefore they prohibit it, though they do not feel that all hand soap categorically needs to be watered down, since they permit Ultra Dawn Concentrated Dish Liquid/Anti-Bacterial Hand Soap.¹⁶

There are pros and cons to this approach. On the positive side, this approach does not categorically prohibit any type of item, only consistencies (which could potentially be adjusted with temperature changes or dilutions).

---

14. If the Star-K held like the Gr"א that there is no rabbinic prohibition of ממרח their guidelines would be much more lenient. There is no opinion that משוח is a *d'orayta* prohibition — the Talmud explicitly uses the language of “גזרינן משוח.”

15. There is no information available as to how the Star-K arrived at the measurement of 600 cP, and it is not hard to imagine that this standard might be debated, given the many debates found in just about every application of these *halachot*. Footnote 15 of the Star-K's article on the topic (cited in the following note here) states: “We measured the viscosity of various liquids using a viscometer. Our results indicate that products with a viscosity higher than 600 cP are subject to *memarayach*.” This argumentation is not compelling, though surely the *Rabbonim* who conducted these experiments were *Gedolei Torah* — they chose to be opaque in their reasoning here. Their argumentation is particularly not compelling because they do not list what permitted substance they measured which gave them a viscosity of 600 cP- for they mention explicitly in Footnote 14 that olive oil, a classic example of a permitted substance, is only 84 cP (as compared to honey, at 8500 cP)..

16. Section III.C. of Star-K's “Kashrus, Shabbos, and Pesach Guide to Cosmetics” by Rabbi Dovid Heber, located at <https://www.star-k.org/articles/articles/seasonal/353/the-kashrus-shabbos-and-pesach-guide-to-cosmetics/>.

This means that if a person very much desires to apply a certain type of product, they just need to buy a variety and test them out to find one with a permissible viscosity. On the other hand, this method is rather impractical. Most people do not have the capability to measure viscosity in their homes. Perhaps we could mandate that everyone learn how to measure viscosity in their own homes using a scale, a sphere, a graduated cylinder and a stopwatch, or they could acquire a more hi-tech viscometer.¹⁷ Alternatively, some *kashrut* organization could test and advise about every spreadable found in a drugstore, suggesting the best method for their use on Shabbat such as “totally permitted” or “must be diluted in a ratio of 1:2” or “cannot be diluted and prohibited for usage on Shabbat.” Otherwise, if we are to assume this standard, Rabbis must acquire means of measuring viscosity in order to appropriately advise their constituents. This is not an outrageous suggestion: many elements of the rabbinic job require specific instruments and training. If rabbis are asked to assist congregants in determining whether a potential blood stain is a permitted or prohibited shade of brown, then rabbis surely can be asked to distinguish between permitted and prohibited viscosities which can be scientifically measured. However, it seems difficult to imagine that this standard is necessary: cosmetics, soaps, and ointments have been around for a long time and classical rabbinic training has never included practice in the usage of viscometers.

2. Could It Seal A Barrel?

Given that the rabbinic prohibition is headquartered in a Talmudic discussion of barrel-plugging on Shabbat, perhaps the most appropriate standard would be: could it seal a barrel? If there were a hole in a barrel, would spreading this substance be at all useful in terms of closing it up? In this context, our definition of “thick oil” needs to be reconsidered: perhaps when the Rishonim describe “thick oil” they mean congealed oil: a substance solid enough that it would not simply slide down the side of a barrel if applied.¹⁸ This seems in line with Maimonides’ interpretation of the Talmudic text, where he describes the substance under discussion as “fats.”¹⁹ This test, though likely the most true to our traditional texts, is similarly impractical to the measurement of viscosity.

17. <https://www.wikihow.com/Measure-Viscosity>.

18. משנה ברורה סימן שכה סעיף כב — (עא) אבל לא בחלב — וה”ה אם השמן היה קרוש דדמי לחלב [מרדכי]: [בפ’ במה טומנין]

19. See above, footnote 11.

Keren III

Most people do not keep wooden barrels around in their homes today, and even if they did — they would need to be similar to historic barrels, the type the Talmud and Rishonim had in mind when they described this prohibition.

3. Does It Spread On A Plate?

A less scientific, but easier to DIY, standard involves just a plate. Rabbi Binyamin Bomberger, a community Rabbi and high school principal in Beit El, published a short responsum on this subject in which he suggests that one should put some of the product onto a flat plate. If it starts to spread out, one may apply it on Shabbat. If it stays in a pile, then one may not apply it on Shabbat.²⁰ This standard would most likely permit all kinds of liquid soap, which the Star-K's test (discussed above) would not allow. However, it also might lead to stringencies: some foamier substances might not spread on a plate but would still be useless if stuck to the side of a barrel.

I find this standard the most compelling mainly for its practicality. Everyone can test their own products in their own homes before Shabbat. In addition, if a substance spreads on a horizontal plate — surely it would not be at all viable to plug a barrel, mitigating the rabbinic concern that you will use it for that purpose and then come to spread other more solid things to achieve the same effect.

E. Assorted Caveats

It is essential to remember that activities, not products, are prohibited on Shabbat. Products only become themselves prohibited on Shabbat through the complex rules of *Muktzeh*, but if there is a use for them beyond spreading or in a way that is permissible to spread (and you generally use the product in that way, or you have intention to use it in that way before the onset of Shabbat), then the product might be permissible even if the activity of spreading the product is prohibited.²¹

---

20. <https://www.yeshiva.org.il/ask/57957>. Rabbi Bomberger supplies no footnotes or discussion of precedent to his suggestion. He simply argues that if it spreads, it is sufficiently liquid not to qualify for the prohibitions of ממרח. Rav Eliezer Melamed in *Peninei Halakha: Hilkhos Shabbat* 14:6 suggests a similar test.

21. The specifics of how the rules of *Muktzeh* might apply to various spreadable products is beyond the scope of this article.

1. Unsealed: אינו מדביק בטוב

Historically, many people would surround their pots with dough in order to retain heat inside of the pot. The *Shulchan Aruch* permits using dough as a sealant, and argument ensues amongst Acharonim as to why spreading dough onto a pot does not violate ממרח.²² The *Taz*, as explained by the *Mishnah Berurah*, permits this spreading because it doesn't seal the pot and the spreader doesn't intend for it to stick on tightly; he merely wants to keep out the cold.

This is not a relevant exception for the vast majority of things we spread on our bodies, where we expect those things to coat our skin or hair fully, and if we were to miss a spot we would be unhappy about it.

However, this is a very important consideration in the discussion about braces wax. Rabbi Ribiat, based on this approach of the *Taz*, permits a person to shape and spread braces wax before Shabbat and then apply it to their braces on Shabbat using only a pressing motion, without any side-to-side spreading, since this wax often falls off on its own under normal circumstances and is therefore not carefully sealed.²³

2. Foods

In general, we assume that there is no prohibition of ממרח when it comes to

---

22. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שיח סעיף ו — כלי שיש בו דבר חם שהיד סולדת בו, מותר להניחו בשבת ע"ג קדירה הטמונה כדי שישמור חומו ולא יצטנן, ויכול לטוח פיו בבצק אם יש לו בצק שנלוש מאתמול **ט"ז אורח חיים סימן שיח ס"ק י** — לטוח פיו בבצק. — ק"ל דהא טיחה היינו ממרח דבערוך כתב טיחה ומריחה וסיכה ומשיחה אחת הם וא"כ מ"ש מההיא דפ' חבית הובא בסי' שי"ד ס"ד דלא יתן שעוה בנקב החבית מפני שהוא ממרח וצ"ל דש"ה שרוצה לסתום הנקב ע"כ רוצה לדבק השעוה בדופן הכלי סביב הנקב כדאיתא שם במשנה אר"י מעשה בא לפני ריב"ז ואמר חוששני לו מחטאת פרש"י שמא מירח השעוה לדבקה לשעוה בדופני הכלי סביב הנקב משמע דלאו ודאי הוא שמדבק אלא חיישינן לזה דקפיד שלא יזוב המשקה והכא שאינו רוצה לסתום פיו כ"כ הרבה אלא שלא יהיה מגולה לגמרי שיתקרר וע"כ לא חיישינן שמא ידבק הרבה בכלי כנ"ל:

מגן אברהם סימן שיח מגן אברהם סימן שיח ס"ק כב — בבצק — אבל בדבר המתמרח אסור

For more on the *Magen Avraham's* complex approach to spreading dough, see

מחצית השקל אורח חיים סימן שיח ס"ק כב

משנה ברורה סימן שיח ס"ק נב - פיו בבצק — כדי שלא יצא חומו ומיירי בשאינו מוקצה כגון דצריך הבצק לתרגולין שבביתו. ועיי' במ"א דדוקא בבצק שהוא אינו בר מירוח אבל בשעוה וזפת או טיט שהוא דבר המתמרח אסור משום ממרח וכענין דאיתא לעיל בסימן שי"ד ס"א דאסור ליתן שעוה בנקב החבית לסתמו מפני שהוא ממרח והט"ז כתב דבצק נמי בר מירוח הוא אלא הטעם דאין בזה משום מירוח לפי שאין מקפיד עליו לדבק אותו בטוב רק שלא יהיה מגולה לגמרי שלא יתקרר אבל שם גבי נקב החבית קפיד עליה לדבק היטב ולהחליקו סביב הנקב שלא יזוב היין החוצה עכ"ד ולפי זה אף בטיט ושעוה מותר בעניינו אבל להמ"א הנ"ל אסור:

23. Ribiat pg. 926 and footnotes.

foods. Therefore, any type of butter, for example, which cannot be applied to the skin, can still be spread on food.²⁴ There is no prohibition on spreading peanut butter on a piece of bread, for example, even though spreading something of that thickness onto the body would be a rabbinic prohibition.²⁵ (An exception to this rule: if either the spread or the base would be inedible without the spreading.²⁶)

3. Absorbed

If the spread will be absorbed into the base then it is permitted to apply the item and rub it in. The Talmud in *Shabbat* 121b describes a case of a person who spit on Shabbat and rules that one may “trample it innocently.”²⁷ Rishonim suggest that this is permitted because of the innocence, but not because this is any kind of permissible spreading.²⁸ This rule is discussed in the *Shulchan Aruch* and there as well it seems that the combination of disgust and innocence permit the trampling of spit.²⁹ However, the *Magen Avraham* introduces a new and exceedingly logical idea: “it is not considered spreading

24. שמירת שבת כהלכתה יד:ל.

25. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכא סעיף יט -הגה: ומותר להחליק האוכל בשבת, ולא הוי בזה משום ממחק, הואיל ואפשר לאכול בלא זה; ומ”מ המחמיר במאכל של תפוחים וכדומה שדרכו בכך, תע”ב.

26. משנה ברורה סימן שכא ס”ק פא -בלא זה — ע”כ לאו מידי קעביד הא אם אי אפשר לאכול בלא זה אסור דיש עיבוד באוכלין מדרבנן.

27. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קכא עמוד ב — דאמר רב יהודה: רוק — דורסו לפי תומו... אבא בר מרתא דהוא אבא בר מנימי הוה מסקי ביה דבי ריש גלותא זוזי, אייתיהו קא מצערי ליה. הוה שדי רוקא, אמר להו ריש גלותא: אייתו מאנא סחיפו עליה. אמר להו: לא צריכיתו, הכי אמר רב יהודה: רוק דורסו לפי תומו. אמר להו: צורבא מרבנן הוא, שבקוהו.

28. רש”י מסכת שבת דף קכא עמוד ב — רוק דורסו לפי תומו — שאין מתכוין למרח ולאשוויי גומות, דאף על גב דממילא ממרח הוא, כי לא מיכוין — שרי, משום מאיסותא.

טור אורח חיים הלכות שבת סימן שטז — וכן ברוק שלפניו יכול לדרוס עליו אף על גב דממילא ממרח ומשהו גומות כיון שאינו מכין לכך ואיכא מאיסותא וכתב הר”ם **מרוטנבורק** שאין לשפשו ברגליו דלא קאמר אלא דורסו אבל לא לשפשו **וכ”כ הרמב”ם** ז”ל לא ירוק ע”ג קרקע וישוף ברגליו דלא קאמר אלא דורסו אבל מותר לדרוס רוק שעל גבי קרקע לפי תומו:

The *Orchot Shabbat* 17:27 footnote 40 asks how spit could possibly be a substance subject to ממרח if oil is not subject to the prohibition of ממרח. He logically suggests that the concern about ממרח is the spit mixed together with dirt, so the concern relates to the subsequent mud.

29. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שטז סעיף יא — לא ישפשו ברגליו רוק ע”ג קרקע, משום משהו גומות, אבל מותר לדרסו לפי תומו שאינו מתכוין למרח ולהשוות גומות; ואף על גב דממילא ממרח הוא, כי לא מכין שרי, משום מאיסותא.

unless one intends to spread one thing on another, but here one just intends for the spit to be absorbed by the ground.”³⁰ This position is supported by the *Mishnah Berurah* and the *Aruch Ha-Shulchan*,³¹ and recorded in the name of Rav Shlomo Zalman Auerbach.³² Rav Soloveitchik, as recorded in *Nefesh Ha-Rav*, taught this idea as well and suggested that there is no prohibition of ממרח unless you are adding a new layer to a surface. Additionally, the Rav added that anything that cannot be seen to the eye cannot be a violation of a *Melacha*.³³ Therefore, we can say that if the spread is not meant to end up on the surface of the base, but rather absorbed inside the base (whether that is skin or hair) such that it cannot be seen, that activity would not be prohibited under the category of ממרח.

4. Dabbing

The prohibition of ממרח is specifically spreading. Placing a product without any kind of side to side or up and down rubbing is not included in the prohibition. However, it is important to note the following: (1) any product which is normally used for spreading and cannot be permissibly used for spreading on Shabbat is most likely *muktzeh* and therefore cannot be moved on Shabbat, which would preclude dabbing (unless a person in advance of Shabbat expects to use it for dabbing). (2) Any dabbing which will then in some backhanded way end up spread (for example, dabbing cream on a baby which will then necessarily be spread when a diaper is put on or dabbing antiseptic ointment on a wound which will be

30. מן אברהם על שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שטז סעיף יא — וצ"ע דליתסר משום מירוח עצמו. וי"ל דממרח לא שייך אלא כשכונתו שיתמרח דבר ע"ג חבירו אבל הכא רוצה שיבלע בקרקע

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שטז סעיף יא — ומשום מירוח גופא ליכא למיסר. דלא שייך מירוח אלא כשממרח איזה דבר ע"ג חבירו וכונתו שיתמרח אבל כאן רוצה שיהיה נבלע

ערוך השולחן אורח חיים סימן שטז סעיף לב — וגם מירוח אין כאן דמירוח אינו אלא כשממרח דבר על חבירו ולא כשרצונו שתבלע בקרקע וברצפה שלא תהא ניכר כלל דזהו עיקר כוונתו.

32. שמירת שבת כהלכתה לג הערה סד — "ומהגרש"ז אויערבך זצ"ל שמעתי, דעם ממרח את המשחה עד שכולה נמסה ונבלעת בגוף האדם, לא מקרי ממרח, ולא אסר אלא כשהמשחה נשארת והוא רוצה להחליקה על הגוף" (למרות שלדעת הש"כ אסור למרוח משחה בבריא ולא חושב שאולי הכל נבלע — שש"כ יד:ס).

33. נפש הרב קסחיט — לא שייך לאסור מטעם ממרח אלא במקום שהוסיף שטח חלק חדש ע"ג משוה... ומה. ומצאיהם מוכרי המשחה במודעות שלהן, שישאר שטח חלק בלתי נראה ע"ג השיניים לשמור אותם, ראשית כל, מסתמא איננו אמת. ואפילו נניח שכן הוא באמת, מכל מקום דבר שהוא בלתי נראה אין בו משום מלאכה

spread by a bandage) is only permitted if there is some degree of illness or need.³⁴

III. Various Applications

In this section we will apply the halachic Framework (Section II) to a limited number of cosmetic products. This article in no way attempts to be an exhaustive discussion of every type of product, in part because cosmetic products today are highly varied and constantly changing. Ideally, a Shabbat observant consumer should be able to determine for him or herself whether and how the specific product at hand may be used.³⁵ However, given that this article's scope is limited to questions of ממרח, without touching on נולד or צובע or רפואה — this article alone is insufficient for this task.

As extensive discussions already exist in specific areas, in particular surrounding toothpaste³⁶ and liquid soap,³⁷ I will not discuss those areas.

34. פניני הלכה הלכות שבת 28:8; שמירת שבת כהלכתה לג:יד ובהערות מצטט הרש"א; ארחות שבת יז:יט ובהערות שם.

35. The *Tzitz Eliezer* see this approach as systemically dangerous, in some ways stemming in general from a distrust of women as halachic actors. I do not share this distrust. Instead, I feel that we should arm halachically-minded individuals with the ability to determine between permitted and prohibited, just as we do in so many other areas of Halacha. From there, when questions or gray-areas arise, they should ask their local Rabbi.

שו"ת ציץ אליעזר חלק ז סימן ל — ראשית הרי כמה וכמה סוגי זאלבע ישנם ועינינו הרואות כמה וכמה משחות שהן עבות באופן ששפיר שייך בהן מרוח, וגם משחות הרכות לפעמים מתוך שמונחים זמן ממושך מתעבות, וא"כ א"א לתת הדבר לשיעורין ולמסור בידי נשים וע"ה תורת כל אחד בידו להחליט בדבר המגביל ובא לידי איסור דאורייתא.

36. **Among those who permit:** יביע אומר ד:ל:יט וד:כז:ב; שו"ת שרידי אש חלק א סימן ל; פניני הלכה שבת יז:כז ובשם שבת יד:ז; ספר קצות השלחן ח"ז סי' קל"ח בבדי השלחן סק"ל; נפש הרב קסחיט; ארחות שבת יז:כז ובשם הרב אלישיב בהערות; מנחת אהבה כ:י

Among those who prohibit: שו"ת אג"מ אור"ח א:ק"ב; שו"ת ציץ אליעזר חלק ז סימן ל; שו"ת מנחת יצחק חלק ג סימן מח; שמירת שבת כהלכתה יד:לט; ארחות שבת יז:כט

37. **Among those who permit:** שו"ת גנת ורדים כלל ג סי' יד; וש"ש כ יד:יח והערה מט שם מצטט: שו"ת דהרי"א "דהרי"א זה כדברים המותרים שנהגו בהם איסור"; ערוך השולחן שכו:יא; שו"ת ציץ אליעזר חלק ו סימן לד; פניני הלכה הלכות שבת ד:ו

Among those who prohibit: משנה ברורה שכו:ל ע"פ התפארת ישראל (בדין סבון קשה או רך והמתירים סוברים שאיסורו זו אינו שייך לסבון נוזלי); אג"מ א:ק"ג

A. Chapstick and Stick Deodorant

Chapstick and Stick Deodorants are not rubbed in to the skin once applied; they lay on top in a thin layer which remains present for a substantial period of time. From the user's perspective, the longer this layer remains the better.³⁸ Chapstick and stick deodorants are solids: if taken out of their plastic packaging at room temperature, they would retain their shape completely. This consistency puts them into the category of products which will potentially be a Torah prohibition if spread, given their similarity to wax. Therefore, the usage of chapstick and stick deodorants on Shabbat constitutes a Torah prohibition and must be avoided.³⁹

B. Hand and Face Creams

Hand creams exist in a wide variety of consistencies. Some, like O'Keefe's Working Hands cream which comes in a jar and is so thick that, according to the O'Keefe website, "the jar formula physically cannot be put through a tube,"⁴⁰ certainly seem to be of the consistency that their usage might be a Torah prohibition. Most are loose enough that they would maximally violate a rabbinic prohibition, and some are straightforwardly permissible due to their liquidity. For Shabbat, a person should avoid the thickest types of creams and be sure to rub the cream in all the way in order to avoid all potential problems of ממרח.^{41,42} This could be best accomplished by taking only a small amount of

---

38. Those who permit toothpaste (see above) often argue that although the user wants toothpaste everywhere on their teeth, they do not care that it remain there for any amount of time, and therefore it is not truly a form of spreading. This is not the case with chapstick or stick deodorant, where the user would want them to stay on the skin for as long as possible.

39. People are strongly encouraged to utilize spray or roll-on deodorant on Shabbat instead.

40. <http://www.okeeffescompany.com/faq>.

41. Many modern *poskim* permit the use of hand cream including: רב נחום כ; רב שיח נחום ב' באלול תשס"ט; שו"ת במראה הבזק חלק תשיעי תשובה ט; מנוחת אהבה כ:ט מתיר משום ממרח ואוסר משום נולד שזו דעת יחיד שלו וקשה להבין

42. One type of spread that in particular deserves our attention is personal lubricant, since in its correct usage it is not rubbed in at all. Rabbi Ribiat lists personal lubricant in his examples of permissible kinds of spreads (Volume III page 920). Rav Elyashiv Knohl ז"ל suggests that personal lubricant needs to be watered down

cream at a time and then carefully rubbing it in all the way before applying more cream.⁴³⁴⁴

C. Hair Products

The first thing to note about hair products is that it is difficult to assume that a hair product was “absorbed” from a halachic standpoint.⁴⁵ Practically speaking,

---

before use on Shabbat (“A Guide to Marital Relations from A Torah Perspective” pg. 30). The Yoetzet Halacha hotline of the United States told me in a personal email that only lubricants the consistency of oil may be used on Shabbat. לולא דמסתפנא I would say that since personal lubricant would never be a waxy, Torah prohibition type of consistency, its usage is at most a rabbinic prohibition (and the *אורח חיים* brings doubt to the existence of a rabbinic prohibition in the first place). Personal lubricant is used to avoid a Torah prohibition of *חובל* and also for the purposes of *עונג שבת* and *פרור ורבו*. In order to uphold two מצוות עשה and avoid a לאו, perhaps we could find space to be lenient with regards to this potential rabbinic-level violation of *ממרח*.

43. One might say that even when the lotion is totally rubbed in such that it doesn't violate *ממרח*, one can still feel that the skin has been smoothed, so that ought to constitute *ממחק*. However, in order to violate *ממחק* one must remove something from a rough surface. Classic examples of *ממחק* include sharpening knives, sanding, etc. (*מנחות אהבה כ* ; Ribiat Chapter 29; *אורחות שבת פרק י"ז*; and many others.)
44. The same logic can be applied to sunscreen, though of course spray sunscreen is now widely available and that is certainly the best option for use on Shabbat. There is no reason to avoid moisturizers that contain sunscreen so long as they are rubbed in entirely and one uses them preventatively instead of for the purposes of healing.
45. To begin with, Rav Shlomo Zalman Auerbach held that hair is “אין בולעת” (*Shemirat Shabbat K'Hilchita* pg. 33, footnote 64.) In addition, I investigated this idea in two other halachic pathways: 1. If we have a concern for *סחיטה* then presumably there would be room to assume *בליעה*. However, the Talmud explicitly says *סחיטה בשערות* אין (*Shabbat* 128b) and this particular *machloket* Rishonim is discussed at length in *Beit Yosef Yoreh Deah* 199. Rav Moshe Feinstein and others eventually came to hold that on a rabbinic level there is *סחיטה בשערות* (*Iggrot Moshe Orach Hayyim* 1:133). One should not necessarily assume from this complex rabbinic prohibition that the presence or lack of *סחיטה בשער* implies anything about *בליעה בשער* on Shabbat. 2. If a hair cream were absorbed into hair, perhaps that particular cream would not constitute a *חציצה*. However, the discussions about pre-*mikvah* product usage suggest that products should not be used or should be carefully washed out, neither of which especially help to determine whether or not the Halacha sees hair as absorptive. In the discussion of *חציצה*, we see hair not as a mass, but as a collection

many of the hair products that a person would be likely to apply on Shabbat are meant to coat the hairs and help them to stick together (to mitigate frizz), which means that a user would not want these products to be absorbed into the hair. Therefore, any hair product used on Shabbat must be thin enough to not constitute ממרח in any form.⁴⁶ If a product does not come with this kind of consistency, it can be watered down. Most of these products are meant to be applied to wet hair, so watering them down should be effective. There are two other important concerns to take into consideration:⁴⁷ (1) the method of application must be considered, since one might violate גזוז by pulling out hairs on Shabbat.⁴⁸ (2) Anything that binds hairs together and hardens might be a rabbinic level violation of בונה.⁴⁹

---

of individual hairs each with a potential for knots and problems. This orientation towards hair does not necessarily carry over to *Hilchot Shabbat*. From a scientific angle it seems that individual hairs do indeed absorb moisture and product, but there is wide variety amongst hair-types. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4387693/#!po=22.0833>.

46. משנה ברורה סימן שג ס"ק פא — ויש שנוהגין דבר איסור להחליק שערותיהם בחבל מהותך ומעורב במיני בשמים שקורין בלשונונו פומאד"ה וחוששני להם מחטאת דנראה שיש בזה משום ממרח וראוי להזהיר בני ביתו [ע"ז] מאמר מרדכי שמיירת שבת כהלכתה נד — מותרת האשה לסוך את שערותיה בשמן שערות ומכל מקום תשתמש רק במעט שמן כדי שלא תבוא לידי סחיטת השערות אבל השימוש במשחת שערות או בגלל המעצב את השער אסור בכל אופן (ובהערות: משום מלאכת ממרח).

47. Some *poskim* might feel that mousse is נולד. It seems that this argument would map onto the discussion about whipped cream, and the *minhag* in most American communities is to follow the permissive approach.

48. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שג סעיף כז — אסור לסרוק במסרק בשבת, ואפילו אותו שעושים משער חזיר שא"א שלא יעקרו שערות

משנה ברורה סימן שג ס"ק פה — אסור לסרוק — משום תלישת שער הגוף דהוי תולדה דגוזז: רמ"א בשולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שג סעיף כז — אבל מותר לחוף ולפספס ביד. מגן אברהם סימן שג ס"ק כג — מפספס- שמבדיל שערותיו זו מזו.

49. מגן אברהם סימן שג ס"ק כג — וכתב הריב"ש אפשר שהוא מה שרוחצין המסרק בשמן טרוף במים ומעבירין: המסרק על ראשו להדביק השערות זו בזו ולהשכיבן על הראש וזה דומה לבנין עכ"ל משמע דבלא"ה שרי ביאור הלכה סימן שג סעיף כז ז"ה * לחוף ולפספס — לחוף ולפספס ביד — איתא בש"ס דפוקסת אסור משום שבות דדמי לבנין כמו גודלת ופרש"י בשם רבותיו דהיינו שמתקנת שיערה במסרק או בידיה וכתב הריב"ש שאין כונת רש"י בזה בסריקה דזה אסור משום גוזז ועוד שלא אמרו סורקת במסרק אלא הוא תקון אחר נעשה במסרק ואפשר שהוא התקון שעושים הנערות שאחר שראשן היה סרוק יפה ואין בו חשש של השרת נימין רוחצין המסרק בשמן טרוף במים ומעבירין המסרק על ראשן להדביק השערות זו בזו ולהשכיבן על הראש וזה דומה לבנין עכ"ל משמע דבלא"ה שרי לעשות זה התקון אחר שכבר היה הראש סרוק יפה ואינו עושה רק להשכיב השער. שמיירת שבת כהלכתה יד:נו — אסורה האישה להתיז על שערותיה תרסיס (ספריי) כדי לשמר את התסרוקות

IV. Conclusion

In a world where people are spreading an assortment of products on their bodies every day just in order to feel clean and comfortable, a discussion of the relevant *Hilchot Shabbat* seems urgent. We must be able to educate and guide people as they shop for products and apply them to their bodies, especially since “community norms” cannot be relied on for activities that mostly happen in private.

This article was quite limited in scope: more work is needed, especially as pertains to the parameters of נולד and רפואה vis-a-vis body-spreadables. The continuation of this project is essential. These products cannot be uniformly banned or permitted, and discussing types of products too simplistically is both dishonest and unproductive. Holy, learned Jews, who in other areas of *Hilchot Shabbat* are meticulously observant, get tripped up in matters of cosmetics. Hopefully this work will further enable the Jewish people to observe Shabbat in all of its details and thereby merit its comfort and rest.

וכן אל לה לעשות כל פעולה עם כל חומר שהוא כדי להגביה את השערות (ובהערות: והרי ע"י הנוזל נדבקת השערות זו לזו וזה דומה לבנין).

Almost no hair products (other than dyes, perms, or chemical straightening) are permanent. Most are effective for less than one day. In addition, any product that causes hairs to stick together or harden is still a fairly weak bond and can be undone by hand with minimal pressure. Therefore it is difficult understand why any hair product could violate the prohibition of בונה, but I cannot argue with the Rivash especially when he is quoted *l'halacha* by the *Magen Avraham*, the *Mishnah Berurah* and the *Shemirat Shabbat K'Hilchata*. However, it might be possible to argue that the type of hair product that the Rivash discusses is only used by hair professionals or is no longer in existence today.